

פרשת חיי שרה

תוכן העניינים

פרק כג

- 5 ..... מות שרה וקבורתה
- 15 ..... המסרים העולים מפרק כג

פרק כד

- 16 ..... אברהם מצווה את עבדו לקחת אישה ראויה ליצחק
- 21 ..... הליכת העבד וקיום השליחות
- 32 ..... דברי העבד למשפחת רבקה ושליחת רבקה עמו
- 36 ..... פגישת יצחק ורבקה
- 40 ..... המסרים העולים מפרק כד

פרק כה

- 42 ..... נישואי אברהם וקטורה ושילוח בני הפילגשים
- 44 ..... מות אברהם
- 49 ..... תולדות ישמעאל
- 50 ..... המסרים העולים מפרק כה
- 52 ..... סיכום פרשת חיי שרה

פרק כג

בפרקנו נושא עיקרי אחד: **מות שרה וקבורתה**

מות שרה וקבורתה (פסוקים א-כ)

בלמדנו פרק זה נרחיב בשני עניינים מרכזיים: דמותה המופלאה של שרה אמנו, ואהבתו הגדולה של אברהם לשרה.

דמותה המופלאה של שרה אמנו

נאמר בפסוק א: "וַיְהִי חַיִּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה"

כתב רש"י, על פי מדרש בראשית רבה (נח, א):

"לכך נכתב 'שנה' בכל כלל וכלל [שלוש פעמים בפסוק], לומר לך שכל אחד [מהשלושה] נדרש לעצמו: בת ק' כבת כ' לחמא [לעניין חטא]: מה בת כ' לא חמאה, שהרי אינה בת עונשין [שמשמים מענישים את האדם רק מגיל עשרים], אף בת ק' בלא חמא..."

מדברי רש"י אנו למדים על צדקותה המופלאה של שרה אמנו, שאף בגיל מאה שנה היתה נקייה מכל חטא ועוון, וכפי שהמשיכו במדרש (שם): "יודע ה' ימי תמימים" - זו שרה, שהיתה תמימה במעשיה".

ובצרוך המור כתב:

"לפי שהיא [שרה] גברת על כל הנשים [חשובה מכל הנשים], כתב מיתתה בתורה באורך [באריכות], להזכיר שניה ומקום

הפטירה ואיך עשו לה כבוד במותה, כאילו היתה אם כל חי... וזה להורות מעלת שרה מכל הנשים".

לאור דברים אלו נדבר עם הילדים על דמותה של שרה, שזוהרה מאד שלא להיכשל בחטא, והרבתה במעשים טובים כל ימי חייה. נזכר עם הילדים בפרשיות הקודמות בהן נזכרת שרה, ונציין את שבחיה.

עיקרי הנקודות הם:

יראת ה' - שרה עזבה את ארצה ומולדתה עם אברהם כדי לקיים את רצון ה'.

קירוב לבבות - "אברם מגייר את האנשים ושרי את הנשים" (רש"י יב, ד).

תפילה - שרה התפללה לה' בעת צרה בהיותה בארמונות פרעה ואבימלך (בראשית רבה מא, ב). שרה אף התפללה לה' שיתן לה בן (אור החיים כא, ג).

צניעות - "ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל" (בראשית יח, ט), ורש"י שם: "צנועה היא".

שם שמים שגור בפיה - "עצרני ה'", "ישפוט ה'", "צחוק עשה לי אלקים".

מעשיה הטובים - דאגתה לאברהם כשאמרה שהיא אחותו, דאגתה להגר ונתינתה לאברהם לאישה, הכינה כמות גדולה מאד של עוגות לאורחים, סלחה לאבימלך, דאגה לחינוכו של יצחק על ידי בקשתה לגרש את ישמעאל ועוד.

כמו כן נדגיש ששרה היתה שותפה מלאה לכל פעילותו של אברהם והיתה לו לעזר בקיום דברי ה' בעזבם את ארצם ומולדתם, בהכנסת האורחים, בלימוד אמונה לבריות ועוד.

במקביל נדבר על כך שה' בחר בה יחד עם אברהם להקים מזרעה את הגוי הגדול אשר לו יהיה לאלהים ועמו יכרות ברית. וכן הגן עליה

מפני מלכי הגויים, פרעה ואבימלך, בעשותו פלאים בארמונותיהם לכבודה, ושזכר אותה לעת זקנותה ופקדה בבן. נוסף לכך את דברי רש"י (בראשית כד, סז) על הנסים שעשה ה' באוהל שרה: "...שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, ברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האוהל...".

נאמר בפסוק ב: "וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אֲרָבַע... וַיָּבֵא אַבְרָהָם לְסָפֵד לְשָׂרָה וּלְבִתָּהּ"

על המילים "וַיָּבֵא אַבְרָהָם" נאמר שאברהם שהה מחוץ לבית כאשר נפטרה שרה, כפי שכתב אבן עזרא: "...וכאשר מתה שרה היה אברהם במקום אחר...". ועל כן נאמר "ויבא אברהם", וכדברי הרד"ק: "בא מן החוץ, כי לא היה עמה בבית בעת מיתתה".

ההספד על שרה

את המילים "לְסָפֵד לְשָׂרָה וּלְבִתָּהּ" נסביר כפשוטן, שאברהם בכה הרבה על אשתו האהובה וספד לה, וכך כתב האברבנאל:

"אחשוב שכאשר מתה הצדקת ובה אברהם לנכותה, נתקבצו אנשי העיר ללוותו בעת הקבורה ולמנעו מההספד והכבי המופלג [הגדול] כדי לכבדו... ובוכה וצועק על פרידתה כי היתה מיתת האשה הראשונה על האדם כבריתת עצם מעצמיו ובשר מבשרו...".

בקבורת שרה השתתפו כל אנשי העיר, כפי שדרשו חכמינו ז"ל על המילים "לְכָל בְּאֵי שַׁעַר עִירוֹ" (פסוק י, וכפי שכתב האברבנאל שהזכרנו), ולפניהם אמר אברהם את הספדו.

בפסוק לא מתואר מה אמר אברהם בדברי ההספד, אך חכמינו ז"ל במדרש תנחומא תיארו זאת, וכך אמרו:

"התחיל אברהם לנכות עליה ולומר: 'אשת חיל מי ימצא... בטח בה לב בעלה'. אימתי [בטח בה]? בשעה שאמר לה: 'אמרי נא אחותי את'... 'דרשה צמר ופשתים' - בין יצחק לישמעאל, שאמרה:

'גרש האמה הזאת ואת בנה',... 'חגרה בעז מתניה' - אימתי? כשבאו המלאכים, שנאמר: 'וימחר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי...'; 'ידיה שלחה בכישור' - שהיתה נותנת מאכל לעוברים ושבים... 'כפה פרשה לעני' - שהיתה נותנת צדקות ומלכשת ערומים... 'פיה פתחה בחכמה' - אימתי? בשעה שאמרה לו: 'בא נא אל שפחתי'..."

לאור דברי המדרש נוכל לתאר באופן חי את ההספד של אברהם על שרה בפני קהל רב מבני העיר, ולציין את הנקודות הבאות:
המאמץ שעשתה שרה למען האורחים להכין כמות גדולה של עוגות למלאכים, ולא רק להם אלא אף לכל העוברים והשבים.
דאגתה ליצחק, שאמרה לגרש את ישמעאל כדי שלא ילמד יצחק ממעשיו הרעים.

אהבתה ומסירותה למען אברהם, כפי שבא הדבר לידי ביטוי באומרה עליו "אחי".

יחסה הטוב להגר, שנתנה אותה לאברהם לאישה.
יראת ה' שלה, כבפסוק "אשה יראת ה' היא תתהלל".
ולבסוף, התעלותה על כל הנשים, כפי שדרשו חכמינו ז"ל על שרה את הפסוק "ואת עלית על כולנה".
נוסיף לספר על הניסים שנעשו לה באוהל, כפי שהבאנו לעיל, וכפי שדרשו במדרש **תנחומא** (שם): "עזו והדר לבושה - אלו ענני כבוד שהיו מקיפין את האהל שלה".

חשיבותו של אברהם בעיני בני חת

נאמר בפסוקים ג-ד: "ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר. גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחות קבר עמכם ואקברה מתי מלפני" נדגיש את אהבת אברהם לשרה בכך שלמענה היה מוכן לבקש טובות אף מבני חת, דבר שכל ימיו נמנע מלעשות.

לאחר שנסביר לילדים ש"גר" הוא אדם שבא מארץ זרה, ו"תושב" הוא אדם שיושב באופן קבוע בארץ, נשאל על הסתירה שבמילים "גֵר וְתוֹשֵׁב": הרי "גר" הוא ארעי ו"תושב" הוא קבוע? נביא את דברי רש"י: "גר מארץ אחרת, ונתיישבתי עמכם". נוסף גם את דברי הרשב"ם: "...לכן אין לי מקום קברות אבות הנה...".

והרמב"ן כתב: "...אני גר מארץ אחרת ולא הנחלתי [נחלתני] מאבותי בית קברות בארץ הזאת, והנה עתה אני תושב עמכם כי חפצתי לשבת בארץ הזאת, ולכן תנו קבר להיות לי לאחוזת עולם, כאחד מכם...". מפירושים אלה אנו למדים שאברהם ביקש מבני חת אחוזת קבר בחברון כי לא היתה לו בה אדמה שירש מאבותיו.

לאחר הסבר זה נוסף ונאמר לילדים, שאברהם רצה שבני חת יבינו שה' כבר הבטיח לתת לו את הארץ והוא בא לבקש אותה מהם רק מתוך כבוד, וכפי שכתב רש"י: "...אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואמלנה מן הדין, שאמר לי הקדוש ברוך הוא: 'לזרעך אתן את הארץ הזאת'".

נאמר בפסוקים ה-ו: "וַיַּעֲנוּ בְנֵי חַת... שְׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹקִים אֲתָהּ בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קִבְרֵינוּ קִבֵּר אֶת מֵתָךְ..."

את המילים "נְשִׂיא אֱלֹקִים" נפרש כרד"ק: "שהאלקים נשאך [גידלך]...", כלומר בני חת הכירו באישיותו המיוחדת של אברהם ובכך שה' גידל אותו.

בדרך זו הסביר הרמב"ן את תשובתם של בני חת:

"...וענו אותו: אינך נחשב בעינינו כגר ותושב, אבל [אלא] אתה מלך, המליכך האלקים עלינו ואנחנו ואדמתנו עבדים לך. תקח כל בית הקברות שתחפוץ בו וקבור מתך שם, ויהיה לך לאחוזת קבר לעולם".

מתוך כך נדבר עם הילדים גם על קיום הבטחת ה' לאברהם, שאמר לו בתחילת פרשת לך לך "וַאֲגַדְלָהּ שְׁמֹךְ...", שאף הגויים יכירו בגדולתו, וכפי שכתב הרמב"ן: "...ונכתבה זאת הפרשה להודיע חסדי השם

עם אברהם שהיה נשיא אלקים בארץ אשר בא לגור שם, והיה יחיד וכל העם קוראין לו 'אדוני'... וגם בחייו קיים לו 'ואגדלה שמך והיה ברכה'...".
מעין זה כתב גם הרלב"ג: "להודיע גודל מעלת אברהם אצל אנשי הארץ ההיא, עד שקראו אותו 'נשיא אלקים' וכבדו אותו בזה האופן שהתבאר בזה הסיפור".

לאור דבריהם נציין באוזני הילדים את הכבוד הגדול שרחשו בני חת, יושבי הארץ, לאברהם עד שכינהו "נשיא אלקים", וכפי שכתב רבנו בחיי: "...כי הגר הבא מן החוץ הוא נבזה, ואתה בתוכנו נכבד ונשיא כמלך...".

נאמר בפסוק ז: "וַיִּקְרָא אֲבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְעַם הָאָרֶץ לְבְנֵי חַת"

אברהם הודה לבני חת על רצונם הטוב ועל כן השתחוה להם, כפי שכתב האלשיך: "בא להחזיר מובה על הודאתם".
גם כאן אנו רואים את ענוותנותו של אברהם, שנהג כבוד בבני חת והשתחוה להם, וכפי שכתב אור החיים: "גילה להם הפך דבריהם אליו, כי אינו מחויק עצמו נשיא עליהם, אלא בגדר שהם בכבוד למעלה ממנו".
אין כוונת אור החיים שאברהם חשב שבאמת בני חת במעלה גדולה יותר ממנו, אלא שנהג בהם בדרך של כבוד וענוה.

נאמר בפסוק ט: "וַיִּתֵּן לִי אֶת מְעֵרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִּי..."

בהסבר "המכפלה" נביא את שני הפירושים שברש"י: א. "בית ועליה על גביו". ב. "כפולה בזוגות [אדם וחיה]".
על פי זה נסביר לילדים שהמילה "מכפלה" היא מלשון 'כפול'.
נשאל: מדוע בחר אברהם דווקא במערה זו?
נביא שני הסברים:

א. מקומה של מערה זו קדוש שכן בה נקברו אדם וחיה, וכדברי הגמרא בעירובין (נג ע"א, הובאו ברש"י כאן): "אמר רבי יצחק: 'קרית הארבע' - [ארבע] זוגות: אדם וחיה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה".

והאברבנאל כתב: "...ושאל [ביקש אברהם] מערת המכפלה מפני שהיה מקובל אצלו [ידוע לו] שהיו אדם וחיה קבורים שמה...".
והאלשיך כתב: "...כי יקרה היא המערה ונגלה סודה אל אברהם בחיר ה'...".

ב. מערה זו היתה גדולה וחשובה, ובקבורה בה יש כבוד לנפטר. כך משמע ממילות הפסוק: "בְּמַבְחַר קְבָרֵינוּ", וכן מדברי הרשב"ם: "במקום שקבורים שרי הארץ...".

גם כאן נדגיש את אהבתו הרבה של אברהם לשרה ומכוחה את רצונו לקבור את שרה במקום הקדוש והמכובד ביותר.

נאמר בפסוק י: "...וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחֶתִי... בְּאֲזְנֵי בְנֵי חֵת לְכָל בְּאֵי שַׁעַר עִירוֹ לְאֹמֵר"

נביא את דברי רש"י שכתב על המילים "לְכָל בְּאֵי שַׁעַר עִירוֹ", שביום זה "כולן במלוא מלאכתן ובאו לגמול חסד לשרה".

נדגיש את המילה "לְכָל" ונוכיח ממנה שכל אנשי העיר באו ללוויה: כולם התפנו מעיסוקיהם השונים ואף התבטלו מעבודתם, למרות ההפסד הממוני שנגרם להם, דבר המעיד על הערכתם הרבה של כל בני העיר לשרה.

נשאל את הילדים: מדוע אפילו בני חת, שהיו עובדי עבודה זרה, כיבדו מאד את שרה ואת אברהם?
נגיע עמם לשתי תשובות:

א. אברהם ושרה היטיבו רבות לאנשי הארץ, בהכנסת אורחים, בעזרה וכן בלימוד אמונה ויראת ה', ועל כן בני חת באו להכיר להם טובה, מתוך אהבתם והערכתם אליהם.

ב. ה' עשה חסד עם אברהם ושרה, שכולם יכבדו אותם, כפי שהובטח לאברהם בתחילת פרשת לך לך: "וְאֶגְדְּלָהּ שְׂמֶד".

נאמר בפסוק יא: "לא אֲדַנִּי שְׁמַעְנֵי הַשָּׂדֶה נְתַתִּי לָךְ וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר בּוֹ לָךְ נְתַתִּיהָ..."

מדברי עפרון אלו נשמע כאילו עפרון היה אדם נדיב, אך חכמינו ז"ל לימדונו שהיה רשע ואהב מאד כסף, וכך אמרו בגמרא בבא מציעא (פז ע"א): "צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, ורשעים אומרים הרבה ואפילו מעט לא עושים. מנלן [מנין לנו זאת]? מעפרון..."

נסביר לילדים שעפרון 'אמר הרבה', כלומר אמר שיתן את כל השדה והמערה שבו במתנה לאברהם, ולבסוף לקח עבור השדה והמערה כסף רב.

לעומתו, אברהם, שהיה צדיק, היה אומר מעט ועושה הרבה, כפי שרואים בתחילת פרשת וירא בפסוקים המתארים את הכנסת האורחים של אברהם ושרה, שם 'אמר מעט': "ואקחה פת לחם", ובפועל 'עשה הרבה': נתן עוגות, בן בקר, חלב, חמאה, ועוד.

הביקורת על עפרון נועדה לחזק אצל הילדים את ההזדהות עם מידתם של הצדיקים, האומרים מעט ועושים הרבה.

נאמר בפסוק טז: "וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֶבֶר לְסֹחֵר"

נתאר לילדים את הסכום הגדול שנתן אברהם לעפרון: המטבעות בהם השתמשו באותם ימים היו עשויים מכסף אמיתי, לא כמטבעות שלנו, וערכם של ארבע מאות שקלי הכסף ששילם אברהם לעפרון, שווה לסכום עצום בכסף של ימינו.

נוסיף ונאמר שגם באותם ימים היו שקלים אלו שווים יותר, כפי שעולה מדברי רש"י שאברהם הביא לעפרון שקלים מיוחדים המתקבלים בכל מקום, וזוהי משמעות הנאמר "עֶבֶר לְסֹחֵר".

נחזור ונציין שאברהם אהב וכיבד מאד את שרה, והיה מוכן לשלם סכום גדול מאד כדי לקבורה במקום מכובד.

לסיכום, נאמר שהמאמצים שעשה אברהם אבינו למען שרה אשתו באו לידי ביטוי בשלושה דברים: בבקשו חלקת קבר מבני חת, בבחירתו את מערת המכפלה שהיא מקום מקודש במיוחד ומכובד ובתשלום הגדול שנתן לעפרון עבור המערה.

את האהבה הגדולה של אברהם לשרה נוכל לסכם בדברי רבי יצחק עראמה בספרו **עקדת יצחק**: "...שיעור ההשתדלות החרוץ אשר עשה אבינו הזקן לכבוד אשתו הצדקת החכימה עליו כגופו עצמו, ולא רצה שיפריד המוות ביניהם, כמו שלא ירצה האדם ליחלק וליקבר בשני מקומות...".

נאמר בפסוק יז: **"וַיִּקַּם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֵּלָה..."**

כתב רש"י: "תקומה [גדולה] היתה לו [לשדה], שיצא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא: 'ויקם השדה והמערה... לאברהם למקנה' וגו'". תחילה נסביר את הפסוק כפשוטו, שקימת השדה פירושה מעבר בעלות מעפרון לאברהם. אחר כך נוסיף ונאמר, שבמעבר זה השדה עלתה לגדולה, מכיוון שעברה לרשות אברהם.

נאמר בפסוק יח: **"לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חַת בְּאֵי שַׁעַר עִירוֹ"**

אברהם עשה את הקניין של השדה לעיני כל בני העיר, כדי שכולם יראו את המכירה ואף אדם לא יערער עליה. וכך כתב העקדת יצחק: "בכאן נתבארה כוונתו בבקשו לאותו פומבי שהיה לקיים דבר המכירה, ולסלק מעליה כל ערעור ומענה המתרגשות לבוא, אם מפאת [מצד] היחיד, ואם מפאת הרבים, בשום זמן...".

נביא גם את דברי חכמינו ז"ל **בבראשית רבה** (עט, ז): "זה אחד משלושה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות [לצער] את ישראל לומר

‘גזולים הן בידכם’, ואלו הן: מערת המכפלה, ובית המקדש, וקבורתו של יוסף”.

נסביר שאברהם רצה לסלק כל ערעור משתי סיבות: כדי שקבורת אשתו תהיה ביד בניו לעולם וכדי שהארץ שנתן לו ה’ תישאר ביד בניו לעולם. בכך נדגיש את אהבת אברהם אל הארץ.

המסרים העולים מפרק כג

מות שרה וקבורתה:

1. צדקתה הגדולה של שרה.
2. אהבת אברהם לשרה:
  - א. הרבה בבכי ומספד כשנפטרה.
  - ב. שינה ממנהגו וביקש טובה מבני חת כדי לכבדה.
  - ג. קבר אותה במקום קדוש וחשוב - מערת המכפלה.
  - ד. שילם סכום אדיר לרכישת מקום קבורתה.
3. הכבוד שרחשו בני חת לשרה - כולם ביטלו מלאכתם ובאו ללוות את שרה.
4. ענוותנותו של אברהם - השתחוה לבני חת.
5. אמונתו של אברהם בה' - קנה את המערה בכסף רב מתוך אמונה בהבטחת הארץ לו ולזרעו, וכדי להבטיח את שייכותה לבניו לדורי דורות.
6. קיום הבטחת ה' לאברהם - בני חת נתנו כבוד רב לאברהם, ובכך התקיימה הבטחת ה' "ואגדלה שמך".
7. גדולתו של אברהם - שדה עפרון קיבל חשיבות ותקומה בשעה שעבר מעפרון לאברהם.
8. אהבת אברהם לארץ - עשה את הקניין בפני כל אנשי העיר, כדי שלא יוכלו לערער על הארץ שנתן לו ה'.

פרק כד

בפרקנו ארבעה נושאים עיקריים:

1. אברהם מצווה את עבדו לקחת אישה ראויה ליצחק
2. הליכת העבד וקיום השליחות
3. דברי העבד למשפחת רבקה ושליחת רבקה עמו
4. פגישת יצחק ורבקה

העניינים המרכזיים שנדגיש בפרק הם: השגחת ה' המופלאה על אברהם ויצחק, מידת החסד המופלאה של רבקה, גדולתו של אליעזר עבד אברהם.

אברהם מצווה את עבדו לקחת אישה ראויה ליצחק

(פסוקים א-ט)

נאמר בפסוק א: "וַאֲבָרְהָם זָמַן בָּא בַּיָּמִים וְה' בָּרַךְ אֶת אֲבָרְהָם בְּכָל"

נעסוק במשמעות הברכה. נשאל את הילדים מה כוללת ברכה זו, ומה משמעות המילה "בכל".

לאחר מכן נביא את פסוק ל"ה שבהמשך פרקנו, בו פירט אליעזר מהי הברכה: "וְה' בָּרַךְ אֶת אֲדֹנָי מְאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתֶּן לוֹ צֶאֱן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעֶבְדִּים וְשִׁפְחוֹת וְגַמְלִים וְחֲמֹרִים".

נביא גם את דברי האבן עזרא שכתב שמשמעות הברכה "בכל" כוללת גם "באורך ימים, ועושר וכבוד ובנים, וזו כל חמדת האדם...".

בעיקר נאמר לילדים, שהברכה הגדולה ביותר בה ברך ה' את אברהם היתה שנתן לו בן, את יצחק (כפי שכתב רש"י כאן). נזכיר לילדים את דברי אברהם לה' לפני ברית בין הבתרים (בראשית טו, ב): "מִזֶּה תִּתֶּן לִי וְאֶנְכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי", שכל ברכות העולם לא שוו בעיניו כל עוד לא זכה בבן, וכפי שתרגם שם **יונתן בן עוזיאל**: "סניין ברכותא יהבת לי ברם מה הנייא אית לי דאנא עביר מן עלמא בלא בנין", (ותרגום: הרבה ברכות נתת לי, אך מה הנאה יש לי מהן אם אני עובר מן העולם ללא בנים!?).

לאחר מכן נראה לילדים שאת המילה "בכל" המוזכרת בפסוק זה אנו מזכירים בבקשות שבסוף ברכת המזון: "הרחמן הוא יברך... כמו שנתברכו אבותינו אברהם יצחק ויעקב, **בכל מכל כל**" - "בכל" התברך אברהם אבינו.

בפסוק זה נרחיב את הדיבור על אהבת ה' לאברהם. ה' נתן לאברהם עושר, כבוד, אריכות ימים ואף ברכו בן שימשיך את דרכו, למרות גילו המופלג.

נאמר **בפסוק ב**: "וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל עֲבָדוֹ זֶקֶן פִּיתוּ הַמִּשְׁלַבֵּל בְּכָל אִשָּׁר לִי...".

בפסוק זה לא מוזכר מי הוא עבדו של אברהם, אך חכמינו ז"ל ויונתן בן עוזיאל (ועוד) לימדונו שהכוונה לאליעזר, אותו מינה אברהם לאחראי על כל רכושו, והוא היה הזקן והחכם מבין עבדיו (נצי"ב). נדבר בשבחו של אליעזר, שהיה עבד נאמן ביותר לאברהם, וכפי שכתב **בעל הליקוטאים** (בחומש "רב פנינים"): "אליעזר היה עבדו נאמן ביתו... ואברהם במח ידע אמונתו וצדקתו, ואת כל רכושו נתן בידו...". כלומר אליעזר שמע בקול אברהם ועשה את כל אשר ציוהו באמונה וביושר.

נוסיף שאליעזר ספג ממידותיו הטובות של אברהם ומתורתו, עד

שאמרו חכמינו ז"ל במסכת יומא (כח ע"ב) על המילים "דַּמְשֶׁק אֱלִיעֶזֶר" (בראשית טו, ב): "שדולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים". כלומר אליעזר היה לומד מאברהם ומשקה אחרים מתורתו.

נאמר בהמשך הפסוק: "...שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי"

שימת היד תחת הירך משמעותה קבלת מרות של העבד כלפי האדון, כפי שכתב האבן עזרא: "...והמעם [לשימת היד]: אם אתה ברשותי, שים נא ירך תחת ירכי. והאדון יושב והירך על היד, כמעם [כאמירת העבד]: 'הנה ידי תחת רשותך לעשות רצונך'..."

נאמר בפסוק ג: "וְאֲשֶׁבִיעֶךָ בְּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבְנֵי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי..."

אברהם השביע את עבדו על שני דברים: א. שלא יקח אישה ליצחק מבנות כנען. ב. שיקח אישה ממשפחתו.

נעלה בפני הילדים את השאלה: מדוע אברהם אינו רוצה לקחת אישה מבנות כנען ליצחק, עד כדי כך שמשביע את עבדו שיזהר ממעשה כזה?

נשמע את דבריהם, ואחר כך נסביר על פי הר"ן ודרשות הר"ן דרוש חמישי, שאברהם לא רצה אישה מבנות הכנעני לבנו יצחק משום שבנות הכנעני היו בעלות מידות רעות: "מאשר היו בנות כנען מוטבעים בתבונות רעות, היו בוחרים האבות להתרחק מהם... כשנאה, וקנאה והאכזריות ורכילות ודומיהם".

והרלב"ג כתב: "והנה מנהג הכנענים היה פחות מאד [שפל מאד]". כלומר הכנענים התנהגו בדרכים מקולקלות ושפלות מאד, ועל כן לא רצה אברהם שידבקו בזרעו.

נאמר בפסוק ד: "כִּי אֵל אֶרְצִי וְאֵל מוֹלַדְתִּי תִלְדֶּךָ..."

אמרו חכמינו ז"ל בבראשית רבה (נט, ח): "חטיא דקרתך זונין זרע מנהון", ופירש רש"י: "חטים שבמקומך רעים, אף על פי כן זרע מהן, אפשר

שיהפכו ויהיו טובים. כך אמר אברהם: 'כי אל ארציי...' מוטב אתערב בהן ולא באחרים, אפשר יצא מהן בן צדיק".

ובמתנות כהונה הוסיף, שאברהם רצה שעבדו ילך לארצו ולמשפחתו (כמפורש בפסוק מ), מפני "...שהם קרובים להצליח לזרע קודש", שכן מארצו ומשפחתו יש סיכוי שיצאו בנים צדיקים.

כלומר אברהם ידע שבנות העמים רעות, אולם קיווה שבקרוב בני המשפחה שהוא ושרה באו ממנה תמצא אישה שמתאימה ליצחק.

ניתן להוסיף ולהסביר שאברהם ידע שבשושלת של אבותיו לאורך הדורות היו צדיקים רבים: נח, שם, ארפכשד, שלח, עבר וכן הלאה, בניגוד לשושלתו של יפת, ובמיוחד לשושלתו של חם, מהם יצאו רשעים רבים.

הסבר זה עולה מדברי הרלב"ג: "...ולזה [ובגלל זה] היה מרחיק אברהם ליצחק מהתחתן בכנענים, כי בו בחר ה' להיות ממנו הזרע הנבחר...".

דברי הרלב"ג הללו עולים בקנה אחד עם פשוטו של מקרא, כפי שאומר אברהם לעבד בהמשך (בפסוק ז): "ה' אלהי השמים... ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם".

כלומר מכוח הבטחת ה' לאברהם "ואעשך לגוי גדול" (בראשית יב, ב), היה אברהם בטוח שה' יתן ליצחק אישה ראויה, שאיתה יוכל לבנות את הגוי הגדול. אישה זו, לא יתכן שתהיה מזרע רשעים, אלא ממשפחה שאבותיה היו צדיקים.

נאמר בפסוק ו: "ויאמר אליו אברהם השמר לך פן תשיב את בני שמה"

כאמור לעיל, אברהם השביע את עבדו על שני דברים: שלא יקח אישה מבנות כנען ושיקח אישה ממשפחתו. בפסוק זה אברהם אומר לעבד, שאם האישה תמאן לבוא אחריו, הוא יהיה נקי מהשבועה השניה - לקחת אישה ממשפחתו.

כאן אנו למדים על אהבתו העזה של אברהם אבינו לארץ שה' הבטיח לו, עד שמזהיר את עבדו שלא להוציא את בנו לארץ אחרת,

אפילו אם בגלל זה לא יקח אישה ממשפחתו, כפי שנאמר בהמשך (בפסוק ח): "וְאִם לֹא תֵאָבֶה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרַיָּהּ, וְנִקְיַת מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת רַק אֶת בְּנֵי לֹא תִשָּׁב שְׁמָה".

עם זאת, אברהם מזהיר את עבדו שלא יעבור על השבועה הראשונה, שלא לקחת אישה מבנות כנען, וכפי שפירש **אור החיים**: "ונקית משבעתי זאת - פירושו: מקיחת אשה לבנו מארץ מולדתו, אבל שבועת קיחת בת כנען - במקומה עומדת...".

אם האישה תמאן לבוא אחריו, על העבד לקחת ליצחק אישה מבנות ישמעאל או מבנות לוט, כפי שכתב רש"י (בפסוק מט), או מבנות ענר אשכול וממרא, כפי שכתב רש"י כאן (ואף שהם היו מבני האמורי, יש לומר שבעקבות הברית שכרתו עם אברהם, בנותיהם מותרות).

נאמר **בפסוק ט**: "וַיִּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת יָדוֹ תַּחַת יְרֵךְ אֲבִרָהֶם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל הַדָּבָר הַזֶּה"

הסכמתו של העבד לעשות את בקשת אברהם, מעוררת תמיהה גדולה: מדוע הסכים העבד כל כך בקלות לבקשה קשה זו, הרי היא מצריכה אותו ללכת למרחקים ולחצות נהרות ומדברות על גמלים במשך ימים רבים?

מכוח שאלה זו נדבר עם הילדים על הכבוד הגדול ועל ההערצה הגדולה שרחש העבד כלפי אברהם. רעיון זה מובא ב**ליקוטים** (בחומש "רב פנינים" פסוק לד):

"ויאמר: עבד אברהם אנכי - אליעזר בא להגדיל שבחו של אברהם, ויאמר: איש באברהם, להיותו [בגלל היותו] אהוב ונחמד לשמים ולבריות, אין צריך לקנות עבדים ושפחות במעות, אלא כל אדם יתרצה להיות לו עבד עולם... מעצמו ומנפשו [העבד מדבר על עצמו, שהרי אמר "עבד אברהם אנכי"] יתרצה להיות עבד לו, כי מי יזכה להסתופף בצילו".

מדבריו עולה שהעבדים רצו להיקנות לאברהם ולהיות לו עבדים, כי

היה "אהוב ונחמד לשמים ולבריות", ונהג בהם באהבה ובחיבה, כיחס אב לבניו, ועל כן היו מוכנים לעשות הכל למענו.

הליכת העבד וקיום השליחות (פסוקים י-לג)

נאמר בפסוק י: "וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמִלִים מִגְּמְלֵי אֲדֹנָיו..."

כאמור אליעזר היה תלמידו המובהק של אברהם ולמד ממנו על חומרת איסור גזל ועל הצורך לזמום את פיהם של הגמלים, שלא יאכלו משדות זרים, וכדברי רש"י: "ניכרין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל, שלא ירעו בשדות אחרים".

לאור האמור נדבר על מידת היושר של אברהם, שנזהר שלא להזיק לשדות אחרים, אפילו של כנענים עובדי אלילים, ונשבח גם את העבד שנהג בזהירות כמו אדונו, ולאורך כל הדרך דאג שפיהם של הגמלים יהיה זמום. רק כשעמדו לאכול התיר אליעזר את זממו, כמבואר ברש"י (בפסוק לב): "וַיִּפְתַּח הַגְּמָלִים - הַתִּיר זִמְמָם שֶׁלָּהֶם".

נביא גם את הסברו של החזקוני שכתב: "מגמלי אדניו - מן המובחרים שבהן, מאותן שגדלו בביתו".

נסביר שכיוון שאליעזר יצא לדרך ארוכה, הוא בחר את הגמלים הטובים והחזקים ביותר, המסוגלים לעבור דרך ארוכה, בתנאים קשים של מדברות.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ אֶל אָרֶם נְהָרִים אֶל עֵיר נְחֹר" -

חכמינו ז"ל אמרו שהיתה לאליעזר קפיצת הדרך, ובאותו יום שיצא מארץ ישראל הגיע לחרן, כמובא ברש"י (בפסוק מב): "היום יצאתי והיום באתי. מכאן שקפצה לו הארץ".

כיוון שחכמינו לימדונו שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ובפשט הפסוקים לא מוזכר פלא זה של קפיצת הארץ, נשאיר לימוד זה לגיל בוגר יותר. לילדים בגיל הרך נסביר כפשוטו של מקרא, שאליעזר הלך ימים רבים בדרך.

בהסבר זה נחזק אצל הילדים את המאמצים הרבים שעשה העבד בדרך כדי להגיע לחרו, מאמצים המלמדים על גודל נאמנותו לאברהם. הסבר זה יביא גם להבנת גודל חסדה של רבקה, שהזדרזה מאד לאחר שראתה שהעבד עייף וצמא, וכן שהגמלים נראים עייפים וצמאים מאד מטורח הדרך.

נאמר בפסוקים **יא-יב**: **”וַיְבָרֶךְ הַגַּמְלִים מְחוּץ לָעִיר... וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם הִקְרָה נָא לִפְנֵי הַיּוֹם...”**

נציין את יראת ה' של העבד, שלא סמך על חכמתו שימצא את האישה המתאימה אלא פנה בתפילה לה' שיעזרהו. מלבד זאת, רואים כאן את זריזותו של אליעזר לקיים מצוות אדונו למרות עייפותו מן הדרך.

נדגיש גם את הענוה של העבד, שביקש שה' יעתר לתפילתו בזכות אברהם ולא בזכות עצמו. שבח זה הוא גם שבחו של אברהם, שחינך את עבדו להיות חדור ביראת ה'.

נאמר בפסוק **יד**: **”וַיְהִי הַנֶּעֱרָ אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ הֲטִי נָא כְּדָךְ וְאֶשְׁתֶּה וַאֲמַרְהָ שְׁתֵּה וְגַם גַּמְלֵיךְ אֶשְׁקֶה אֶתְּהָ הַכַּחַת לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק...”**

כתב רש"י: **”אתה הוכחת - ראויה היא לו, שתהא גומלת חסדים, וכדאי ליכנס בביתו של אברהם...”**

נדבר עם הילדים על התכונה שביקש העבד למצוא באישה שחיפש ליצחק - גמילות חסד. נדגיש שהעבד לא ביקש יופי, עושר או גבורה, ללמדנו שמידת החסד וטוב הלב היא הבסיס לכל המידות הטובות,

וכדברי הכלי יקר: "...שלא בדיק את רבקה כי אם במידה זו [של עין טובה וגמילות חסדים], כי מידה זו [היא] בנין אב על כל המידות".

נזכיר לילדים שאברהם ציווה את העבד לקחת אישה ממשפחתו, כמו שמפורש בהמשך (בפסוק מ): "וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבְנִי מִמִּשְׁפַּחַתִּי וּמִבֵּית אָבִי", ונעלה את השאלה: כיצד קבע העבד שהאישה שתתן מים גם לכל גמליו היא ממשפחת אברהם, אולי היא נערה ממשפחה אחרת? נענה שתי תשובות:

א. אליעזר ידע שנדיבות הלב היא מידתם של בני משפחת אברהם, ואם תִּמְצָא אישה נדיבת לב ברור שהיא ממשפחת אברהם, וכפי שכתב האבן עזרא: "...והעבד חשב בלבו כי אין עם נדיב כמו משפחת אדניו...".
 ב. אליעזר בטח בתפילת אברהם שהאישה שֶׁתִּמְצָא תהיה מבנות משפחתו, וכפי שכתב אור החיים: "במוח היה אליעזר באדונו שתפילתו מקובלת, אשר התפלל 'הוא ישלח מלאכו לפניך'...".

נאמר בפסוק טו: "וַיְהִי הוּא טָרֵם כְּלָה לְדַבֵּר וְהָיָה רַבְקָה יֹצֵאת..."

פסוק זה הוא מהפסוקים המרכזיים בפרשה, והוא מראה את נפלאות השגחת ה' בעולמו בכלל והשגחתו על יראיו בפרט. נרחיב ונתאר את גודל הפלא שעשה ה' בהזמינו את רבקה, פלא המעיד על גודל אהבת ה' לאברהם ויצחק.

נפנה את תשומת ליבם של הילדים לכך שבפלא זה לא היה דבר החורג מדרך הטבע, לעומת הניסים שבמצרים, במכת דם למשל, בה השתנה טבע המים ונהפך לדם, אלא הפלא היה בתזמון המקרים. נציין שהעיר חרן היתה עיר גדולה, ובכל ערב יצאו ממנה בנות רבות, והעבד היה יכול לחכות שם שעות רבות. הפלא היה בהופעתה המהירה של רבקה, שהגיעה ראשונה מכל הבנות, עוד לפני שגמר העבד להתפלל לה'.

נאמר בפסוק טז: "וְהִנֵּעַר טַבַּת מִרְאָה מְאֹד בְּתוֹלָה וְאִישׁ לֹא יִדְעָה..."
את המילים "וְאִישׁ לֹא יִדְעָה" נפרש כרס"ג: "אין איש מכירה", והוסיף
שם המהדיר (בחומש תורת חיים): "מרוב צניעותה".

נאמר בפסוק יז: "וַיִּרְץ הָעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאֵינִי נָא מֵעַט מֵיִם
מִבְּדָד"¹

מדברי המפרשים עולה שרבקה עשתה רושם מיוחד על העבד ולכן
רץ לקראתה.

נשאל את הילדים מה ראה העבד ברבקה, ונענה שני דברים:

א. התנהגותה הבוגרת של רבקה, שלא התמהמהה לשוחח עם הבנות,
כמנהג בני גילה, וכדברי העקדת יצחק: "...העיד הכתוב כי לא פנה ליבה
אל דברי הכמלה, כמשפט הנערות אשר בגילה, רק [אלא] שמהירה לעשות
שליחותה, כי בהגיעה לשם ירדה העינה ותמלא כדה ותעלה בוריוות ותלך
לדרכה..."²

ב. צניעותה בשאיבת המים, שלא גילתה את גופה אלא כרעה ברך
ושאבה, כדברי הנצי"ב: "ראה שהיא לא שחה [מכופפת] עצמה לשאוב
ככל השואבות, שזה אינו דרך צניעות... אלא ירדה לתוך העין, ותעל".³
הסברים אלו מתאימים לפשוטו של מקרא, ואינם סותרים את
המאמצים הרבים שעשתה רבקה עבור העבד וגמליו.

בגיל הצעיר נדגיש את הרצון להשתדלות ולעמל בעשיית החסד, ובגיל
בוגר נוכל להביא גם את דבריו הידועים של רש"י, שהעבד רץ לקראת
רבקה "לפי שראה שעלו המים לקראתה", כלומר מאחר שאירע נס במים,
שעלו לקראתה, הבין העבד שהיא צדקת. נוכל לשלב את שני הכיוונים
שבמפרשים: המאמץ הראוי של האדם והופעת הנס הבאה עמו.

נאמר בפסוק יח: "וַתֹּאמֶר שְׂתָה אֲדֹנָי וְהִמְהַר וְתִרְדּוּ כְּדָה עַל יָדָהּ
וְתִשְׁקֶהוּ"⁴

בפסוק זה ובפסוקים שאחריו אנו נפגשים עם אישיותה המופלאה
של רבקה.

ראשית נציין את הכבוד שנתנה רבקה לעבד, בקוראה לו "אֲדֹנָי" למרות שלא הכירה אותו, ונתאר כיצד דאגה לעבד והשקתה אותו בעצמה, כדברי אור החיים: "בדי שלא יטרח הוא בשאת הכד לשתות...". נוסף ונאמר שרבקה רצתה שהעבד ישתה בנחת, ועל כן לא אמרה לו בתחילה שגם לגמליו תשאב, כדברי אור החיים שם:

"...מעם שלא אמרה תכף מיד 'גם לגמליך אשאב'... שאם היתה מקדמת לומר 'גם לגמליך' וגו' קודם שישתה הוא, יש מקום לו למחר [בשתינו, כדי] להקל מורחה, כיון שעוד לה מרחת הגמלים, מה שאין בן קודם שתודיעהו יחשוב כי הוא זה כל המורה, וישתה כחפצו לאט לאט...".

כלומר אילו היתה רבקה אומרת לעבד מראש שכוונתה להשקות את כל הגמלים, היה העבד ממחר בשתייתו, כדי שלא לעכבה. משום כך נתנה לו רבקה לשתות בנחת, ורק לאחר שסיים הודיעה לו שגם את הגמלים היא תשקה.

נאמר בפסוקים יט-כ: "וְתָכַל לְהַשְׁקֵתוֹ... וְתִמְחַר וְתַעַר בְּדָה אֵל הַשֶּׁקֶת וְתָרַץ עוֹד אֵל הַבָּאָר לְשָׂאב וְתִשָּׂאב לְכָל גַּמְלָיו"

במעשה זה גילתה רבקה טוב לב ורצון טוב שאין כדוגמתו. נרחיב בלימוד פסוקים אלו עם הילדים, כדי שיתרשמו כראוי ממידותיה הטובות של רבקה.

ראשית, נדבר על המאמצים הרבים שעשתה רבקה. כדי שהילדים יבינו את גודל המעשה נאמר שגמל עייף הבא מדרך ארוכה שותה כמויות גדולות של מים (כשמונים ליטר). נכפיל כמות זו פי עשרה (כנגד עשרת הגמלים) ונגיע לכמות אדירה של מים שהיתה רבקה צריכה לשאוב.

נמחיש לילדים שכדי לשאוב כמות שכזו צריך לשאוב עשרות רבות של כדים, ונוסיף ונאמר שבכל פעם שרבקה שאבה מים היה עליה

לרדת אל המעיין ולעלות, דבר הכרוך בטרחה רבה. בעשותה זאת עשרות רבות של פעמים גילתה את רצונה העז לגמול חסד. נסב גם את תשומת ליבם של הילדים לכך ששאיבת המים של רבקה נעשתה בסוף היום, לעת ערב, זמן בו האדם עייף וקשה לו יותר להתאמץ, וכן שרבקה עשתה כל זאת למרות גילה הצעיר ("נערה"), דבר שאפילו לאישה בוגרת וחזקה נחשב למלאכה קשה, וכפי שכתב **האברבנאל:**

"...לכן אמר וגזר שהאישה אשר תהיה יותר שלימת המידות היא הראויה ליצחק. ובמה יודע זה? אם לא שתהיה נערה בלתי רבת השנים, ושתצא לשאוב מים, שהוא דבר זר [מוזר] וקשה לתת עמל וטורח בזה לנערה קטנה, ושעם כל זה [ושלמרות גילה] יגבר עליה שלימות המידות כל כך עד שלא תחוש לעמלה, ויקל בעיניה להיטיב לאיש אשר לא ידעה, זה באמת מורה תכלית שלימות מידותיה..."

העבד קבע שהאישה המתאימה ליצחק צריכה להיות בעלת טוב לב ורצון להיטיב בתכלית השלמות. אם האישה מוכנה להתאמץ רבות, למרות היותה נערה צעירה, ולהיטיב לאיש שאינה מכירה, הדבר מעיד שהאישה טובת לב.

לצד תיאור מאמציה הרבים של רבקה, נציין במקביל את שמחתה בעשיית החסד, שמחה הבאה לידי ביטוי במהירות העשייה. נבקש מהילדים למצוא בפסוקים את המילים המורות על זריזותה של רבקה במלאכת השאיבה, ונצביע עליהן: "וַתִּמְהַר" (פסוק יח), "וַתִּמְהַר" (פסוק כ), "וַתִּרְץ" (פסוק כ). מילים אלו מעידות על השמחה הפנימית שהיתה לרבקה בעבודתה.

לסיכום נעלה את התכונות הטובות שגילתה רבקה בהשקאת העבד וגמליו, והן:

- א. כבוד לבני אדם, אף שאינה מכירתם ("שתה אדני").
- ב. אהבת הבריות - מכוחה עשתה את כל מעשיה.
- ג. חמלה - ריחמה על העבד ועל הגמלים הצמאים.
- ד. טוב לב - רצון לעזור.
- ה. זריזות ושמחה בעשיית החסד.
- ו. גבורה - התגברה על הקשיים והתאמצה מאד.

נאמר בפסוק כא: "וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאָה לָּהּ..."

כתב הרד"ק: "היה תמה לה שראה אותה עושה בזריזות...".
 וכן כתב הספורנו: "משתומם על רוב הזריזות לעשות חסד".
 וכן באברבנאל: "שהיה נבהל מחריצותה ודעתה ונדיבותה...".
 נביא לילדים את דברי המפרשים ובעקבותיהם נתאר את גודל התפעלותו של העבד ממעשיה של רבקה.
 סיבה נוספת היתה להשתוממותו של העבד. הוא השתומם מגודל השגחת ה', וכדברי רש"י: "משתומם ומתבהל על שראה דברו [בקשתו] קרוב להצליח...".

נאמר בהמשך הפסוק: "...מִחְרִישׁ לְדַעַת הַהֲצִלִית ה' דְּרָכּוֹ אִם לֹא"

נסביר שהעבד ישב בשקט והמתין לרבקה שתגמור לשאוב, משום שרצה לראות עד היכן מגיע טוב ליבת, וכדברי הרלב"ג: "...שלא רצה לדבר לה מאומה [כדן] לדעת אם תעשה מעצמה זה הענין, שרצה לבחון בו הנערה הראויה ליצחק...".

נאמר בפסוקים כב-כג: "וַיְהִי כִּי פָּאֶשׁר כְּלוּ הַגְּמָלִים לְשָׂתוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נָגֶם זָהָב... וַיֹּאמֶר בֵּת מִי אַתָּה..."

כתב רש"י: "לאחר שנתן לה - שאלה...".

נעלה את השאלה: מדוע העבד נתן לרבקה את התכשיטים לפני ששאל אותה בת מי היא?
 נביא שני הסברים:
 א. רש"י כתב: "...לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקדוש ברוך הוא דרכו".

כלומר העבד לא מצא לנכון לשאול את האישה אם היא ממשפחת אברהם, שכן היה ברור לו שבזכות צדקותו של אברהם, הקדוש ברוך הוא סייע בידו למצוא מיד את האישה הראויה.
 ומדוע היה בטוח העבד שזאת האישה ולא אחרת?
 ב. כתב רבי אברהם סבע בספרו **צרור המור**:

"כאשר ראה נערה קמנה טובת מראה ובעלת שכל ונתלבשה בעוז ונבורה להשקות עשרה גמלים ינעים מטורח הדרך... עד ששבנו כולם, כאילו היתה בת עשרים, מיד גזר אומר ואמר כי יד ה' עשתה זאת... יצא מכל ספיקותיו ונתן לה נזם זהב...".

כלומר כאשר ראה העבד את גודל חריצותה של רבקה, היה ברור לו שכוחות מיוחדים אלו להיטיב ניתנו לה מאת ה', ובוודאי אישה זאת מתאימה ליצחק, ולכן נתן לה את הנזם והצמידים לפני ששאלה בת מי היא.

נביא לילדים את הסברו של הצרור המור, הקל יותר להבנה, ואחר נביא את דברי רש"י, שאינם סותרים הסבר זה.

נאמר בפסוקים **כד-כה**: "וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת בְּתוּאֵל אֲנִי... וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם תִּבְּן גַּם מִסְפּוּא רַב עִמָּנוּ גַּם מְקוֹם לָלוֹךְ"

נביא את דברי רש"י המלמדים על חכמתה של רבקה: "השיבתו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון".

כלומר העבד שאל את רבקה שתי שאלות: על משפחתה ועל מקום הלינה, והיא ענתה לו לפי הסדר: ראשית שהיא בת בתואל, ולאחר מכן שיש מקום ללון.

מקור דבריו של רש"י במשנה **במסכת אבות** (פ"ה, מ"ז): "שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם... ואומר [החכם] על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון". נביא לילדים את דברי המשנה ונשבח את חכמתה של רבקה. על המילים "גם מקום ללון" נביא את דברי רש"י (בפסוק כג) המציינים את רצונה הטוב של רבקה ואת נדיבות ליבה, וכך כתב: "[העבד ביקש] לינה אחת... והיא אמרה 'ללון' כמה לינות". נביא גם את דברי הספורנו המגדילים את רצונה הטוב של רבקה, שלא פנתה רק לעבד אלא אף לאנשיו: "גם מקום ללון - בעדך ובעד אנשיך".

נאמר בפסוק כז: "ויקד האיש וישתחו לה"

תרגם יונתן בן עוזיאל: "...וסגיד קדם ה' דומין קדמוי אתתא מהננא", כלומר אליעזר השתחוה לפני ה' מתוך הודאה על שהצליח דרכו וזימן לפניו אישה הגונה וכשרה.

נאמר בפסוק כז: "ויאמר ברוך ה' אלקי אדני אברהם... אנכי בדרך נחני ה' בית אחי אדני"

כתב רש"י: "בדרך - דרך המזומן, דרך הישר, באותו דרך שהייתי צריך...". כלומר העבד הודה לה' גם על כך שהוביל אותו בדיוק בדרך בה היה צריך ללכת, ושאותה אישה הגונה שפגש היתה ממשפחתו של אברהם. נציין את ענוותנותו של העבד בקוראו לה' "אלקי אדני אברהם", כפי שאמרו חכמים במדרש הגדול: "תלה הגדולה בבעליה". ומעין זה בצרור המור: "...ותלה הדבר בזכות אדוני ולא בהשתדלותו...". נוסף, שהעבד הודה לה' על עזרתו המהירה, שעוד לפני שגמר להתפלל כבר שלח לו ה' את רבקה, ועוד לפני שנכנס לעיר כבר קיבל את מבוקשו, וכדברי הנצי"ב: "...שבירך על שהגיע לבית אחי אדוני בנקל שלא בטורח וחיפוש... עוד הנני בדרך ולא באתי לעיר". והרלב"ג כתב: "שראוי לאדם שיכוננו [שיתקיימו] מחשבותיו ויצליחו

ענייניו, שיודה לשם יתעלה אשר הכל מאתנו... ולזה תמצא שנתן אליעזר שבח והודאה לשם על המזב אשר גמל לאברהם בזה העניין".

בעקבות דברים אלו נדבר עם הילדים על מידת הכרת הטוב וחובת ההודיה לה' על הטובות שעושה עמנו. נשמיע שוב את שבחם של אברהם ועבדו; שבחו של העבד שיודע להודות לה', ושבחו של אברהם שחינך את עבדו לכך.

נאמר בפסוק כט: "וּלְרַבֵּקָה אָח וְשָׁמוּ לְבָן וַיֵּרֶץ לְבָן אֶל הָאִישׁ..."

כבר בפגישתנו הראשונה עם לבן אנו פוגשים ברשעתו. לבן לא רץ אל העבד מתוך שמחה במצוות הכנסת אורחים, אלא בגלל תאוות הכסף שהיתה לו, וכדברי רש"י: "וירץ - למה רץ ועל מה רץ? ויהי בראות את הנזם, אמר עשיר הוא זה, ונתן עיניו בממון". בפסוק ל"א אף ניכרת רשעתו ביתר שאת, שהיה עובד אלילים, וכפי שכתב רש"י: "ואנכי פניתי הבית - מעבודת אלילים".

נאמר בפסוק לב: "...וַיָּבֵא הָאִישׁ הַבֵּיתָה וַיִּפְתַּח הַגַּמְלִים..."

תחילה נפרש את הפסוק כפשוטו, כרשב"ם: "...התיר חבישתם", כלומר פתח את קשרי המשא שעל הגמלים. אחר כך נביא את דברי רש"י שכתב: "ויפתח - התיר זמם שלהם, שהיה סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים". לאור דברי רש"י נשוב ונדבר על גדולת אברהם וגדולת עבדו, על יושרו של העבד שנזהר מפגיעה בממון אחרים, ועל גדולת אברהם שחינכו לכך.

נאמר בפסוק לג: "וַיֵּשֶׁם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֶכֶל עַד אִם דְּבַרְתִּי דְבָרִי..."

נשאל את הילדים: מדוע לא הסכים העבד לאכול למרות שהיה עייף ורעב מהדרך הארוכה?
נענה שלוש תשובות:

א. העבד ראה שה' עזר לו בשליחות, והבין שכעת עליו להתעסק בשליחות שה' חפץ בה ורק לאחר מכן לדאוג לענייני גופו, וכדברי רשב"ם: "אחרי שראה שהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו, לא היה לו להתעסק באכילה ושתייה תחילה".

ב. ראוי שאדם יעשה את שליחותו בזריזות בלי להתעכב, כי בעקבות ההתעכבות עלולים להופיע דברים שימנעו את הצלחת שליחותו, כפי שכתב הרלב"ג: "שראוי לאדם שלא יתעצל במה שיכוון אליו [במשימתו], אבל ראוי שישתדל בהגעתו בחריצות ובוריזות, כי העצלה אולי תמנע ממנו התכלית שכוון אליו. ולזה תמצא שלא רצה אליעזר לאכול עד שדבר דבריו".
כעין זה כתב גם העקדת יצחק: "יכוון לעשות מעשהו בעוד חיבת ביאתו חדשה לשם, שמא תתקדר דעתם אחר כך, כמו שהיה..."

ג. העבד הלך למלא את שליחות אדונו אברהם, ושליחות היא מצוה חשובה ביותר, ועל העושה אותה להקדימה לפני ענייני עצמו, כפי שכתב הנצי"ב: "...שאינו ככל אדם שהולך לעסקי עצמו, ואם בן העסק מפל לגופו ונפשו... מה שאין בן אנכי עבד ועסק אדוני יקר ממני, על בן הנני מוכרח להקדים דברי למאכלי".

דברי העבד למשפחת רבקה ושליחת רבקה עמו

(פסוקים לד-סא)

דברי העבד למשפחת רבקה

נאמר בפסוק לד: "וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אֲנִי"

בדבריו אלו, ובפסוקים הבאים, מגייס העבד את כל חכמתו וכשרונו כדי לשכנע את בתואל ובני משפחתו להסכים לתת את רבקה ליצחק לאישה. על אף שראה שה' הצליח דרכו, הבין העבד שזה היה רק השלב הראשון במציאת הנערה הראויה, אך עדיין צריך סיעתא דשמיא כדי שהמשפחה תסכים לשלוח את רבקה.

נראה לילדים את דברי השכנוע של העבד דרך הפסוקים:

א. שבחו של אברהם שהוא אהוב על כולם - "עֶבֶד אַבְרָהָם אֲנִי" (פסוק לד), כמבואר בדברי בעל הליקוטים (בחומש "רב פנינים"): "אליעזר בא להגדיל שבחו של אברהם, ויאמר: איש כאברהם, להיותו אהוב ונחמד לשמים ולבריות, אין צריך לקנות עבדים ושפחות במעות, אלא כל אדם יתרצה להיות לו עבד עולם, ולהקנות גופו אליו בחינם, וזה שאמר 'עבד אברהם אנכי', אנוכי מעצמי נתרציתי להיות לו עבד עולם... כי מי יזכה להסתופף בצילו".

ב. עושרו של אברהם - "וְהִיא בְרַךְ אֶת אֲדֹנָי מְאֹד" (פסוק לה).

ג. גדולתו של אברהם, שה' אוהבו ומברכו, וכן עשה לו נס - "וַיִּתֵּן לְךָ"

שְׂרָה אִשָּׁת אֲדֹנָי בֵּן לֵאדֹנָי אַחֲרַי זְקֵנָה" (פסוק לו).

ד. אהבתו של אברהם ליצחק, שנתן לו את כל עושרו - "וַיִּתֵּן לוֹ אֶת"

כָּל אֲשֶׁר לוֹ" (פסוק לו).

ה. ההערכה של אברהם למשפחת בתואל, שחפץ דווקא בהם -

"וַיִּשְׁבַּעֵנִי אֲדֹנָי לֵאמֹר... אִם לֹא אֶל בֵּית אָבִי תֵלֵךְ וְאֶל מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתְךָ אִשָּׁה

לְבָנִי" (פסוקים לז-לח), וכדברי האברבנאל: "...שינה העבד [שאברהם אמר

רק "אל ארצי ואל מולדתי תלך" (פסוק ד) ולא פירט אל משפחתי] ואמר

[העבד]: 'אל בית אבי תלך ואל משפחתי', כדי שיחשבו שהיה אברהם חפץ מאד בקרבתם...".

כלומר אברהם רצה אישה לבנו דווקא ממשפחתו, כפי שלמדנו בתחילת הפרק, אך לא פירט את כוונתו ורק אמר "אל ארצי ואל מולדתי", וכאן אליעזר הוסיף שכוונת "אל ארצי ואל מולדתי" היא "אל משפחתי".

ו. אברהם אדונו אמר שה' חפץ במשפחה זו - 'ויאמר אלי ה' אשר התהלכתי לפניו ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך ולקחת אשה לבני ממשפחתי ומבית אבי' (פסוק מ).

ז. חפצו של ה' במשפחה ועשיית פלא עבורה - 'ואבא היום אל העין ואמר ה' אלהי אדני אברהם אם ישך נא מצליח דרכי... ואמרה אלי גם אתה שתה וגם לגמליך אשאב הוא האשה אשר הכיח ה' לבן אדני. אני טרם אכלה לדבר אל לבי והנה רבקה יצאת...' (פסוקים מב-מה).

ח. שבחה של רבקה והתאמתה ליצחק - 'ותמהר ותורד פדה מעליה ותאמר שתה...' (פסוק מו). בכך הוכח ש"הוא האשה אשר הכיח ה' לבן אדני" (פסוק מד).

ט. השתלשלות העניינים היא מאת ה', ועל כן אין מקום להתנגדות - 'ואקד ואשתתחה לה' ואברך את ה' אלהי אדני אברהם אשר הנחני בדרך אמת לקחת את בת אחי אדני לבנו' (פסוק מח).

בפסוקים אלו העבד חוזר על הסיפור המתואר בפסוקים שלפני כן, ולכאורה אין בפסוקים אלו חידוש אלא אריכות המעוררת פליאה. בכל זאת נעסוק בהם בהרחבה ונראה את נאמנותו של העבד לשליחות. נשבח את העבד על שהצליח להרשים את המשפחה ולשכנעה בדבריו.

נאמר בפסוק נ: "וַיַּעַן לָבֵן וּבְתוֹאֵל וַיֹּאמְרוּ מַה' יָצָא הַדָּבָר..."

גם כאן נצביע על השגחת ה' בהצלחת דרכו של העבד. לבן ובתואל, שהיו רשעים, הסכימו לתת את רבקה לעובד ה' ושונא אלילים, על אף שהיה עליהם להפרד ממנה ואף לשולחה לארץ רחוקה להינשא לאדם שהם אינם מכירים.

בלימוד זה נדגיש לילדים את האמונה בהשגחת ה' בעולמו בכלל ועל האבות בפרט.

נסב את תשומת ליבם של הילדים לסדר הפסוק. תחילה ענה לבן, שהוא הבן, ואחריו בתואל, האב. נביא את דברי רש"י: "וַיַּעַן לָבֵן וּבְתוֹאֵל - רשע היה [לבן] וקפץ להשיב לפני אביו". נראה לילדים את המידה השלילית של לבן - חוסר יראה מן ההורים. מתוך כך נבוא לדבר על המצוה לירא מן ההורים ולא לדבר לפניהם. נוכל להביא את דברי השולחן ערוך (יורה דעה רמ, א): "צריך ליוהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם".

נאמר בפסוק נב: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אֲבִרְהָם אֶת דְּבָרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה לָהֶם"

נשבח את העבד על הודאתו שוב ושוב לה'. נאמר שהעבד הבין גם שהסכמת ההורים לשלוח את רבקה היא פלא נוסף שעשה ה', ועל כך הוא מודה לה'.

נאמר בפסוק נג: "...וּמִגְדַּגְתָּ נְתָן לְאַחִיָּה וּלְאֵמָה"

כתב רש"י: "לשון מגדים, שהביא עמו מיני פירות של ארץ ישראל". לאור דברי רש"י נדבר בשבחה של הארץ, שהעבד הביא פירות משובחים מארץ ישראל, שלא היו כמותם בחרן.

שליחת רבקה עם העבד

נאמר בפסוק נח: "וַיִּקְרְאוּ לְרֵבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתִלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה וְתֹאמְרִי אֵלָיו"

בפסוק זה נדגיש את שבחה הגדול של רבקה, שענתה בזריזות ובצורה ברורה והחלטית: "אֵלָיו!"

נאמר לילדים שתשובת רבקה באה מיד לאחר השאלה כדי להראות את זריזותה. תשובתה היתה קצרה וקולעת, בלא היסוסים, למרות הקושי שבפרידה, וכפי שכתב הרלב"ג: "...אמרה להם שכבר [שמיד] תלך עמו, ולא יקשה בעיניה הפרדה מבית אביה...".

נעלה את השאלה: כיצד הסכימה רבקה להיפרד מיד מהוריה ומארצה וללכת לארץ מרחקים להינשא לאיש שאיננה מכירה? נענה, שמהצלחת דרכו של העבד הבינה רבקה שה' אוהב את אברהם ויצחק, ומדבריו של העבד, מאישיותו ומהתנהגותו, הבינה שאדונו אברהם גדול באמונה ובמידות ויצחק הוא כמותו וממשיך את דרכו. רבקה עצמה היתה אישה צנועה ובעלת מידות ושמחה על הזכות להידבק בדמותו של יצחק.

נאמר בפסוק ט: "וַיְבָרְכוּ אֶת רֵבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתֵנוּ אַתְּ הִי לְאֵלֶיךָ רֵבְקָה וַיִּירֶשׁ זְרַעְךָ אֶת שְׂעֵר שְׂנְאָיו"

כתב רש"י: "את זרעך תקבלו אותה ברכה שנאמר לאברהם בהר המוריה 'הַרְבֵּה אֲרֵבָה אֶת זְרַעְךָ' וגו'. יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת".

נביא את דברי רש"י ונאמר לילדים שעל אף שלבן ומשפחתו היו רשעים, באותו רגע של פרידה הם התעלו להבין את גדולתו של אברהם ולהאמין שהברכה שברכו ה' תתקיים. כך עולה מדברי צרור המור: "...להורות איך ה' שלח מלאכו לפניו כמאמר אברהם ושם הדברים בפייהם. ולזה תמצא כי נצנצה בהם רוח הקודש וברכו אותה בברכה עצמה שכרך מלאך ה' אל אברהם בשעת העקדה...".

בעל צרור המור מפרש אחרת מרש"י. לדבריו בני משפחת רבקה לא ידעו על הברכה שברך ה' בזמן העקדה, ומכל מקום התעלו וברכו בברכה זו. כך נאמר לילדים, מבלי להזכיר מעלת רוח הקודש.

פגישת יצחק ורבקה (פסוקים סב-סז)

נאמר בפסוק סב: "וַיִּצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לְחַי רֵאִי..."

נאמר לילדים שב"בְּאֵר לְחַי רֵאִי" התפלל יצחק שיזכה לשאת אישה ראויה, ואף הקדים את העבד בתפילתו, וכדברי צרור המור: "...ולתפלל לפניו שיצליח ה' דרך אליעזר".

וכן כתב הכלי יקר: "...כי מסתמא התפלל יצחק על הזיווג בעוד היות אליעזר בדרך, כי על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוא - זו אשה...".

נאמר בפסוק סג: "וַיִּצְא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֵה לְפָנֹת עָרְב..."

כתב רש"י: "לשוח - לשון תפילה, כמו 'ישפוך שיחו'...".

נאמר לילדים שיצחק המשיך להתפלל גם בשובו מ"באר לחי רואי". נתאר לילדים את הכוונה הרבה שבתפילתו של יצחק, וכפי שאמרו חכמים בבראשית רבה (ס, טו): "צפת [רבקה הביטה ביצחק וראתה] שידו שמוחה בתפילה".

נאמר בפסוק סד: "וַתֵּשֶׂא רִבְקָה אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמֶל"

כתב רש"י: "ותפל - השמיטה עצמה לארץ".

כלומר רבקה הפילה עצמה מן הגמל.

פעולה זו של רבקה מורה על התפעלותה הגדולה מדמותו של יצחק, וכפי שכתב בעל הליקוטים (בחומש "רב פנינים"): "ותרא את יצחק - על השיבותו ומעלתו שראתה בו... כי אדם כזה לא ראתה מעולם".

שאל את הילדים: ממה כל כך התפעלה רבקה?

נגיע עמם לכך שהתפעלה מתפילתו של יצחק שהיתה בכוונה, וכפי שאמרו חכמים **בבראשית רבה** (שם): "...אמרה, וראי אדם גדול הוא...". נוסף גם את דברי הנצי"ב שכתב: "ותרא את יצחק - בעודו עומד ומתפלל, והיה אז כמלאך אלקים נורא מאד...".

נאמר **בפסוק סה**: "וְיֹאמֶר אֶל הָעֶבֶד מִי הָאִישׁ הַלְזָה הַחֶלֶד בְּשָׂדֶה לְקִרְאָתָנּוּ...".

המילים "מי האיש הלזה" מצביעות על התפעלותה הגדולה של רבקה מיצחק, וכאילו אמרה: 'מי הוא האדם הגדול הנראה מיוחד באישיותו ובהליכותיו?', וכפי שכתב **בעל הליקוטים** (בחומש "רב פנינים"):

"מאור קדושת השכינה אשר הופיעה על פניו נבהלה רבקה, כי אדם כזה לא ראתה מעולם. על כן שאלה לאליעזר: 'מי האיש הלזה', 'הלזה' דייקא [לשון הלזה - מדויק], אם היתה רואה איש אחר לא היתה שואלת עליו... רק על איש נכבד כזה...".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וְיֹאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנָי וְתִקַּח הַצְעִיף וְתִתְקַס" רבקה התכסתה מפני שהתביישה מאדם גדול כזה, וכפי שכתב **בעל הליקוטים** (בחומש "רב פנינים"): "כסתה פניה בצעיף לכל יראה פניה מפני הבושה, כי הרגישה כי מעלתו מאד רמה ונעלה ממעלתה".

נרחיב בלימוד ושינון פסוקים אלו, מהם עולה דמותו של יצחק במלוא הדרה, ונשתדל להרשים את הילדים מדמותו.

נאמר **בפסוק סו**: "וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה"

לשאלה מה סיפר העבד ליצחק, מוצאים אנו במפרשים שני הסברים: א. העבד סיפר ליצחק את הדברים שהוא עשה בעצמו. כך הסביר **רבנו בחיי**: "...יכלול ענין הניחוש אשר עשה במאמרו 'הקרה נא לפני היום' וגו', והקישוטים שנתן לרבקה בדרך, והמנות שנתן לה ולאחיה ולאמה

בבית...". כך גם נראה מלשון הפסוק: "את כל הדברים אשר עשה" - שהעבד עשה.

ב. העבד סיפר ליצחק על כל הניסים שה' עשה לו. כך הסביר רש"י: "גילה לו נסים שנעשו לו - שקפצה לו הארץ ושנודמנה לו רבקה בתפילתו". נביא לילדים את שני הפירושים. תחילה נסביר לפי המשמעות הפשוטה, שהעבד סיפר מה שהוא עשה בעצמו, ואחר כך נסיף שהעבד סיפר גם על הניסים שה' עשה לו (מלבד קפיצת הדרך, כפי שהסברנו לעיל).

נאמר שהעבד סיפר כל זאת כדי להראות ליצחק את השגחת ה' שהיתה בזיווג, וכפי שכתב הרשב"ם: "להודיע נסים שנעשו לו, לדעת כי בת מזלו היא", וגם כדי לחבב בעיניו את רבקה, וכדברי הנצי"ב: "כזה הודיע דרך אנב כמה היא כלה נאה וחסודה, וראה בה מרת צניעות ואהבת חסד עד להפליא".

נתאר באוזני הילדים בצורה חיה את הסיפור של העבד ליצחק. נביע התפעלות מגודל השגחת ה' ונסיו וכן מגודל נדיבותה ורצונה הטוב של רבקה. כך נחזור ונסכם את המתואר בפסוקים י"א-כ"ח.

נאמר בפסוק סז: "ויבאה יצחק האהלה שרה אמו..."

נעלה בפני הילדים את השאלה: מדוע התורה מדגישה שמדובר ב"שרה אמו"?

נשמע את תשובותיהם, ואחר כך נביא את דברי רש"י, שהסביר שהתורה באה ללמדנו שה' עשה ניסים לרבקה באוהל בדיוק כפי שעשה לשרה. וכך כתב:

"ויביאה האהלה והרי היא שרה אמו, כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו: שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמתה [שרה], פסקו, וכשבאה רבקה, חזרו [שלושת הנסים]".

נביא דברים אלו ונדגיש את אהבת ה' לרבקה, אהבה שבאה לידי ביטוי בניסים להם זכתה בדומה לשרה אמנו.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאבה...". תרגם **יונתן בן עוזיאל** (ומעין זה באונקלוס): "וריחמה בגין דחמא עובדהא דתקנן בעובדי אביה".

כלומר יצחק אהב את רבקה בגלל שראה שמעשיה מתוקנים כמעשי אמו.

בעקבות התרגומים כתב **הרמב"ן**: "...ולכן הזכיר האהבה, כי מפני צדקתה וכשרון מעשיה אהבה ונחם בה...".

ובמדרש רבה (ס, טז) כאן נאמר: "...כל ימים שהיתה שרה קיימת היו דלתות פתוחות לרווחה, וכיון שמתה שרה פסקה אותה הרווחה, וכיון שבאת רבקה חזרה אותה הרווחה...".

ופירש שם **היפה תואר**: "שהיתה מוכת עין, ולא כדרך רוב הנשים שענינהן צרות באורחים, ולזה אמר שהיו הדלתות פתוחות לרווחה".
התיאור "דלתות פתוחות לרווחה" מצביע על צדקותה המופלאה של שרה שהיתה לה עין טובה ונהגה ברוחב לב כלפי האורחים. צדקות זו היתה גם ברבקה שחזרה ופתחה את הדלתות.

נדגיש לילדים את אהבתו הגדולה של יצחק לרבקה מפני צדקותה ומעשיה הטובים, שהיו דומים לאלה של שרה אמנו, וכן בגלל שה' עשה ניסים לכבודה.

המסרים העולים מפרק כד

ציווי אברהם לעבד לקחת אישה ראויה ליצחק:

1. אהבת ה' לאברהם - ה' ברכו בכל.
2. ההרחקה מרשעים - אברהם השביע את עבדו שלא יקח אישה מבנות כנען.
3. אהבת אברהם לארץ ודבקותו בה - אזהרת אברהם לעבד שלא יוציא את בנו מהארץ.
4. בטחונו של אברהם בה' - בטח בה' שישלח מלאכו לפני העבד.
5. נאמנות העבד לאברהם - העבד קיבל על עצמו בשבועה את השליחות למרות הקושי שבה.

הליכת העבד וקיום השליחות:

1. יושרו של העבד - שם זמם בפני הגמלים.
2. השפעת אברהם על העבד - העבד למד מאברהם את מידת היושר.
3. יראת ה' של העבד - העבד התפלל לה' שיצליח דרכו.
4. ערכו של טוב הלב - העבד חיפש אישה טובת לב וגומלת חסדים.
5. השגחת ה' בעולמו - ה' זימן לעבד את רבקה ללא שהות.
6. אהבת ה' לאברהם -
  - א. ה' זימן ליצחק את רבקה המתאימה לו.
  - ב. ה' נתן בלב לבן ובתואל שיסכימו לשלוח את רבקה.
7. אהבת הבריות של רבקה וטוב ליבה הגדול - רבקה הציעה לעבד מים לשתות, ואף השקתה את כל גמליו.

8. כבוד לבני אדם - רבקה כינתה את העבד "אדוני".
9. צניעותה של רבקה -
  - א. אף אדם לא הכירה.
  - ב. כרעה ברך לשאוב.
10. זריזות במצוה - רבקה השקתה את הגמלים בריצה ובמהירות.
11. בטחון העבד בה' - העבד שם לרבקה נזם וצמידים לפני ששאל אותה בת מי היא.
12. נדיבות לב - רבקה הזמינה את העבד ללון יותר ימים משביקש.
13. הודיה לה' - העבד הודה לה' שוב ושוב:
  - א. על שהזמין לו את רבקה.
  - ב. על הסכמת המשפחה לשלוח אתו את רבקה.

דברי העבד למשפחת רבקה ושליחת רבקה עמו:

1. שבח הזריזות לדבר מצוה וגנות תאוות הממון - ביקורת על לבן שרץ אל העבד בשביל הזהב, ולא מתוך חיבת המצווה של הכנסת אורחים.
2. נאמנות העבד לאברהם - לא הסכים לאכול עד שיגמור לעסוק בדבר השליחות.
3. האמונה הגדולה של העבד בה' - העבד הצליח לשכנע את המשפחה שמה' יצא הדבר.
4. צדקותה של רבקה - רצונה לעזוב את בית אביה כדי להינשא ליצחק.
5. השגחת ה' על הצדיקים - ה' נתן בפי הוריה של רבקה לברכה.

פגישת יצחק ורבקה:

1. צדקותו של יצחק - יצחק התפלל לה' שיצליח דרכו של העבד.
2. תפילה בכוונה - בזמן התפילה היה יצחק נראה כמלאך ה'.
3. צדקותה של רבקה - רבקה דמתה במעשיה לשרה אמנו.
4. אהבת ה' לרבקה - ה' עשה לרבקה ניסים כשם שעשה לשרה.

פרק כה

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. נישואי אברהם וקטורה ושילוח בני הפילגשים
2. מות אברהם
3. תולדות ישמעאל

נישואי אברהם וקטורה ושילוח בני הפילגשים

(פסוקים א-ו)

נאמר בפסוק א: "וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשָׁמָּה קְטוּרָה"

בזהותה של קטורה נחלקו חכמינו ז"ל במדרש רבה (סא, ד), האם זו הגר או אישה אחרת, ובעקבותיהם נחלקו הראשונים מפרשי התורה. רש"י כתב: "קטורה - זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה בקטורת...".

ואבן עזרא ורשב"ם כתבו שקטורה היתה אישה אחרת. לילדים נפרש כאבן עזרא ורשב"ם, מפני שזהו פשוטו של מקרא, כפי שכתב הרשב"ם: "לפי הפשט אין זו הגר", וגם מפני שהילדים למדו שאברהם גירש את הגר בציווי ה' ואם כן קשה להבין כיצד חזר לקחתה. גם מלשון הרבים של המילים "וּלְבָנֵי הַפִּילִגְשִׁים" (פסוק ו) משמע כאבן עזרא ורשב"ם שאין הכוונה להגר. עם זאת נשתמש בדברי רש"י כדי לתאר את דמותה של קטורה, "שנאים מעשיה בקטורת", ונדבר על כך שאברהם אבינו לקח אישה הראויה לו, שמעשיה נאים כלפי הבריות וכלפי ה'.

נאמר בפסוק ב: "ותלד לו את זמרן ואת יקשן..."

נציין שאברהם לימד גם אותם לירא את ה' ולעבדו, על אף שלא היו משרה אשתו. כמו שלימד את הבריות כולן, על אחת כמה וכמה שלימד את בניו (עייין בהסברנו בפרשת וירא כא, ט).

נאמר בפסוק ה: "ויהי אברהם את כל אשר לו ליצחק"

נבקש מהילדים לציין פסוקים מהפרשיות הקודמות בהם מוזכר שיצחק הוא עיקר זרעו של אברהם וממשיך דרכו, ושבו תתקיימנה כל הבטחות ה', כמו: "כי אם אשר יצא ממעיך הוא ירשך" (בראשית טו, ד), "והקמתי את בריתי אתו לברית עולם" (בראשית יז, יט), "ואת בריתי אקים את יצחק" (בראשית יז, כא), "כי ביצחק יקרא לך זרע" (בראשית כא, יב) ועוד.

לאור פסוקים אלו נסביר שאברהם נתן את כל רכושו ליצחק ושילח את כל בני הפילגשים לארץ אחרת, משום שידע שיצחק הוא עיקר זרעו וממשיך דרכו ושבו תתקיימנה הבטחות ה'. כאן נזכיר את אהבתו הגדולה של אברהם ליצחק, שנולד משרה אשתו ולעת זקנותו.

וכך כתב האברבנאל:

"[אברהם נתן ליצחק את כל אשר לו] להראות את יצחק, שאהבת עולם אהבו, ושהאמין בה' שבו יקרא לו זרע, כי הנה עם היות [למרות] שבני הזקונים, יאהבם אדם יותר משאר הבנים הראשונים, כל שכן בהיות אמם מתה [כמו יצחק שמתה שרה אמו], הנה לאברהם לא היה בן מבני הזקונים [המובאים בפסוק ב] שנתן לו את כל אשר לו אלא ליצחק, להיותו עיקר ביתו ועיקר זרעו ויורש הכמחותיו".

נאמר בפסוק ו: "ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת..."

כתב רש"י: "נתן אברהם מתנות - ...מה שניתן לו על אודות שרה, ושאר מתנות שניתנו לו, הכל נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם".

נדגיש את סירובו של אברהם ליהנות מאותן המתנות שקיבל כשנלקחה שרה לארמונות פרעה ואבימלך, מפני שלא רצה ליהנות מדברים שקיבל כתוצאה מהצער הגדול שנגרם לשרה בהילקחה לארמונותיהם.

בדברים אלו נראה שוב את הכבוד והאהבה הגדולה שרחש אברהם לשרה אשתו.

מות אברהם (פסוקים ז-יא)

נאמר בפסוק ז: "וְאֵלֶּה יְמֵי חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר חָיָה מֵאֵת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמֵשׁ שָׁנִים"

בלמדנו פסוק זה, נרחיב בעיסוק באישיותו הגדולה ופועלו העצום של אברהם אבינו, תוך סיכום הדברים שלמדנו עם הילדים בשלוש הפרשות האחרונות.

דמותו של אברהם אבינו לאור הפסוקים

יראת ה', אהבתו והשמיעה בקולו - אברהם שמע בקול ה' ועזב את ארצו ומולדתו, מל את עצמו בגיל תשעים ותשע ואת כל ילידי ביתו, גירש את הגר יחד עם בנו ישמעאל ואף עמד בניסיון הגדול ביותר - עקידת בנו יחידו (משרה), ממשיך דרכו, יצחק.

נביא את הפסוק "עֲתָה יִדְעֵתִי כִּי יִרְא אֱלֹהִים אֶתָּה" (בראשית כב, יב) ואת הפסוק "עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרֵתִי מִצֹּתֵי חֲקוֹתַי וְתוֹרֹתַי" (בראשית כו, ה) ונשננס בעל פה.

אברהם התפלל לה' על סדום, התפלל על אבימלך וכל ביתו, ובמשך שנים רבות התפלל שיהיה לו ולשרה בן. הוא הודה לה' על טובותיו: על הבטחת הזרע והארץ בנה מזבח לה', הודה לה' על עזרתו בניצחון על ארבעת המלכים וערך משתה הודיה גדול על הולדת בנו.

מידותיו הטובות

אהבת הבריות - אהבה גדולה רחש אברהם ללוט ולמענו רדף אחרי ארבעה צבאות כדי להצילו, ומתוך אהבתו לעבדיו דאג שיקבלו חלקם במלחמה. לשלושת האנשים שבאו אליו עשה כבוד גדול ואף התפלל להצלת אנשי סדום. מעל הכל גדולה היתה אהבתו לשרה, שכיבדה בחייו ובנה את אהלה לפני אהלו, ובמותה שילם סכום אדיר לקניית מקום קבורתה. גם אהבתו ליצחק מופלאה יותר מכל אהבה, ומרוב אהבתו וחיבתו עשה משתה גדול לכבודו וכן גירש את ישמעאל למען גידולו בטהרה.

טוב לב ונדיבות - אברהם הכין סעודה משובחת לאורחיו (ועוגות, בן בקר, חמאה וחלב), נטע פרדס עם מיני פירות לכל דורש, נתן לאורחיו מים רעננים לרחיצה, בנה פונדק לכל עיין ואף ליווה את האורחים לדרך. את אוהלו מיקם בין שתי ערים, ללוט נתן לבחור ראשון את מקומו ולאבימלך סלח על מעשהו ואף הכיר לו טובה על הטובה שגמל אתו.

כבוד לבני אדם - כבוד גדול נהג בבריות: קרא לאורחיו "אדונים" על אף שהיו בני כנען ירודים, את עצמו כינה "עבד", דיבר עמם בכבוד והשתמש רבות במילה "נא", השתחוה להם, הכין להם סעודת מלכים ואף רץ לקראתם על אף שהיה חולה וזקן. בהמשך אף השתחוה לפני בני חת ודיבר עמם בכבוד. אברהם נהג כבוד אף במי שלא התנהג כשורה, ועל כן במריבה עם לוט קראו "אח", וגם את אבימלך בתוכחתו על הבאר הוכיח בנחת.

יושר - אברהם דאג להחזיר את כל חובותיו לבעלי המלוונות, זמם את פי צאנו וגמליו ואף לימד את עבדיו לנהוג כך.

גבורה - אברהם התגבר כארי לעשות רצון ה', על אף הקשיים שעמדו בדרכו (עזיבת בית אביו ומולדתו, ברית המילה בגיל זקנה, ומעל הכל עקידת בנו אהובו).

הוא גילה גבורה עילאית במלחמתו נגד ארבעה מלכים גדולים, ואף

לא פחד מלהוכיח מלכים על האמת, כאשר גזלו ממנו עבדי אבימלך את באר המים.

ענוה - למרות גדולתו החשיב אברהם את עצמו כעפר ואפר, השתחוה לבני אדם ירודים כאנשי כנען ועשה להם כבוד גדול כעבד לאדונו. אף אחרי שובו מן העקדה לא התגאה בגדולתו ולא סיפר מאומה לנעריו, וכן דיבר עם בני חת כאדם פשוט ואף השתחוה להם. **אהבת הארץ** - אברהם התהלך בארץ לארכה ולרחבה, עשה כל מאמץ שלא לעזבה, ואף קנה חלק ממנה (מערת המכפלה) בכסף רב. **השפעה על הבריות** - אברהם לימד את הבריות לירא את ה', לעבדו ולעשות מעשים טובים, ובכל מקום אליו הגיע קרא בשם ה' בגבורה ולא נרתע מפני שונאיו. ממלך סדום לא הסכים אברהם לקחת רכוש כדי לקדש את שם ה'. אברהם אף חינך את כל עבדיו ליראת ה' ולמידות טובות והם אהבוהו אהבת נפש והיו מוכנים לעשות כל אשר יצוום. בזכות פעלו וצדקתו הצטרפו אליו אלפים ורבבות, ובני חת אף כינוהו 'נשיא אלקים'.

אהבת ה' לאברהם

לצד דמותו, פעלו וגדולתו של אברהם, נזכיר שוב את אהבתו הגדולה של ה' אליו:

ה' בחר באברהם להיות לו לאלקים ולזרעו אחריו והבטיחו לעשותו גוי גדול, שעמו יכרות ברית לדורות עולם.

ה' כרת עם אברהם ברית לתת לו ולזרעו את הארץ הטובה (כפי שאנו אומרים בתפילת שחרית: "אתה הוא ה' האלקים אשר בחרת באברהם... וברות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני...") וכן ברך אותו בכל - בצאן ובבקר, בכסף ובזהב, בעבדים ובשפחות, ולבסוף אף בבן.

ה' גידל את שמו של אברהם בעולם, עד שמלכי הארץ המליכוהו עליהם ובני חת קראו לו "נשיא אלקים". למענו עשה ה' ניסים בארמונות פרעה ואבימלך, הגן עליו מפני ארבעת המלכים הגדולים ומסרם בידיו.

ה' התייחס אל אברהם כאהובו וקרובו, ולא רצה להסתיר ממנו את הפיכת סדום, ובזכותו אף זכר את לוט והצילו מן ההפכה. פלא גדול עשה ה' עמו בנותנו לו בן בגיל מאה. אף בעקדה קרא ה' לאברהם "ירא אלקים" ובזכותו הצליח ה' את דרכו של העבד וזימן לו את רבקה באורח פלא.

נאמר בפסוק ח: "וַיֵּאָדָע וַיִּמַת אֲבִרְהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׁבַע..."

נשאל את הילדים, מה הכוונה במילה "שָׁבַע", ונענה שתי תשובות: **האחת** – שבע מרוב ימים, כתרגום **אונקלוס**: "...ושבע יומין...", כלומר אברהם נפטר בגיל מבוגר מאד.

השניה – שבע מכל טוב, כתרגום **יונתן בן עוזיאל**: "...ושבע כל טובא...", וכפי שכתב **הרמב"ן**: "שראה כל משאלות לבו ושבע כל טובה... שבע ימים ועושר וכבוד...".

נאמר בפסוק ט: "וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנָיו..."

בפסוק זה נדבר על האבל הגדול שהיה במותו של אברהם ובזמן קבורתו, שכל יושבי כנען בכו על מותו של אברהם. וכך נאמר **בספר הישר**:

"ויהי כאשר שמעו כל יושבי ארץ כנען כי מת אברהם, ויבואו כולם עם מלכיהם ושריהם וכל אנשיהם לקבור את אברהם... ויבכו כל יושבי כנען וכל יודעי אברהם את אברהם שנה תמימה ויספדו עליו אנשים ונשים. וגם כל הילדים הקטנים וכל יושבי הארץ בכו כולם על אברהם, כי היה אברהם טוב עם כולם, וכי היה ישר עם אלקים ועם אנשים, ולא קם עוד ירא אלקים כאברהם אשר ירא את אלקים מנעוריו".

וחכמינו אמרו בגמרא **בבא בתרא** (צא ע"א-ע"ב): "אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם, עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו: אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, ואוי לה לספינה שאבד קברינטא".

נסביר לילדים את המשל והנמשל שבדברים אלו ובכך נגדיל את דמותו של אברהם בעיניהם.

בלימוד על אבלו של אברהם נדגיש לילדים את האהבה הגדולה שרחשו הבריות כלפי אברהם ואת הכבוד הגדול שעשו לו כל גדולי הדור.

על המילים "וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנָיו" כתב רש"י: "מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליך את יצחק לפניו...".
 ועוד אמרו חכמינו **בבראשית רבה** (סב, ב) על מילים אלו: "...כאן בן האמה חולק כבוד לבן הגבירה...".
 לאור דבריהם נאמר לילדים שישמעאל התעלה בזמן קבורת אברהם להבין את מעלת אחיו יצחק, שהוא העיקר.
והנצי"ב כתב: "...ורבותינו ז"ל למדו מזה שישמעאל עשה תשובה וקבל עליו שבמקום שנוגע לכבודו של יצחק אינו כבן...".
 מדברי הנצי"ב ניתן ללמוד שאין כוונת חכמינו ז"ל שישמעאל עשה תשובה גמורה והפך להיות צדיק, אלא רק שכיבד את יצחק.
 נאמר **בפסוק י'**: "הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם... שָׁמָּה קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ"

נציין שבקבורת אברהם עם שרה קיימו הבנים את רצונו העז של אברהם להיקבר עם שרה לאחר מותו כפי שהיה עמה כל ימי חייו, וכך כתב רבי יצחק עראמה בספרו **עקדת יצחק**: "אמר כי בהסכמת שניהם [יצחק וישמעאל] קובר אברהם עם שרה אשתו, במקום שהוא הנבחר לזווגם יחד ולחבר המשכן להיות אחד, ושאר נשיו היו בלא היו".

תולדות ישמעאל (פסוקים יב-יח)

נאמר בפסוק יב: "וְאֵלֶּה תְּלִדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם..."

מכאן ועד סוף הפרשה מדברת התורה על בניו של ישמעאל, על שנות חייו ועל מותו.

נאמר לילדים שהתורה מקצרת ביחס לישמעאל כי הוא איננו עיקר זרעו של אברהם, ולעומת זאת בפרשת תולדות מאריכה התורה לספר על יצחק ובניו, משום שהם עיקר הזרע של אברהם וברכת ה' עוברת אליהם.

עם זאת, נאמר שהתורה עוסקת בישמעאל מפני כבודו של אברהם, שהרי גם הוא בנו, וכן כדי להראות שה' קיים את הבטחתו שירבה את ישמעאל ויתן לו שנים עשר נשיאים (בראשית יז, כ).

המסרים העולים מפרק כה

נישואי אברהם וקטורה ושילוח בני הפילגשים:

1. צדקותו של אברהם -
  - א. לקח אישה טובה ויראת ה' אחר מות שרה.
  - ב. חינך את בני קטורה ליראת ה'.
2. יצחק הוא עיקר זרעו של אברהם - אברהם נתן ליצחק את כל אשר לו.
3. אהבתו של אברהם ליצחק -
  - א. נתן את כל רכושו ליצחק.
  - ב. שילח את בני הפילגשים מארץ ישראל.

מות אברהם:

1. סיכום דמותו הגדולה של אברהם אבינו - יראת ה' - שמע בקול ה', וקיים את כל מצוות התורה. חכמתו וגדולתו בתורה - אברהם אבינו הכיר שראוי לעבוד רק את ה', הגה בתורה והגיע לכל מצוות ה'. אהבת הבריות - הציל את לוט, עזר לבריות והתפלל עליהם. שיא האהבה היתה לשרה וליצחק. טוב לב - דאג בכל כוחו לארח את עוברי הדרכים. כבוד לבני אדם - נהג כבוד גדול באורחיו, במעשה ובדיבור, ואף בעוברי דרך כנעניים. יושר - זמם פי גמליו ודאג להחזיר חובותיו. גבורה - עמד בניסיונות קשים ביותר, נלחם נגד ארבעת המלכים. ענוה - החשיב עצמו לעפר ואפר ונהג כבוד גם באנשי כנען.

אהבת הארץ - התהלך בארץ וקנה את מערת המכפלה בכסף רב.
השפעה על הבריות - חינך את ילדיו, עבדיו והבריות לעבודת ה'.

2. אהבת ה' לאברהם -

- א. בחר בו להיות לו לאלקים.
- ב. ברכו בכל.
- ג. גידל שמו בעולם.
- ד. עשה ניסים לכבודו.
- ה. התייחס אליו כקרובו.
- ו. האריך שנות חייו.
- ז. קיים את הבטחתו לאברהם להרבות את זרע ישמעאל בנו ולגדלו.

תולדות ישמעאל:

כבודו של אברהם - התורה מרחיבה בצאצאיו של ישמעאל להראות את קיום הבטחת ה' לאברהם שיוליד שנים עשר נשיאים.

סיכום פרשת חיי שרה

בפרשתנו אנו נפרדים מאברהם אבינו ושרה אמנו, שני המאורות הגדולים שנפטרו. ה' אהב אותם אהבה רבה והאריך שנות חייהם. גם בני האדם, ובהם גויי הארץ, כיבדום מאד, כפי שניכר בכבוד הגדול שנתנו להם יושבי הארץ כשבאו ללוותם לקבורתם. לפני מותו נתן אברהם את כל רכושו ואת ארץ נחלתו ליצחק בנו, ואחרי מותו ברך ה' את יצחק והבטיח להקים עמו את בריתו. יצחק אבינו מילא מקום אביו בכל הליכותיו. בתפילותיו היה יצחק נראה כמלאך ה'.

מתוך אהבה רבה לאברהם וליצחק הכין ה' ליצחק את רבקה לאישה, ולמרות שגדלה בבית רשעים היו מעשיה נאים, כשושנה בין החוחים. טוב ליבה ונדיבותה היו לפלא, כפי שבא לידי ביטוי בהשקיית העבד הנאמן, שהלך מרחקים כדי למלא את בקשת אדונו, ובהשקיית הגמלים. שמחה גדולה שמח יצחק באשתו רבקה ואהב אותה אהבה רבה. כאשר נכנסה אל האוהל ראו הכל כמה דומה היא לשרה אמנו: ביראת ה', בטוב ליבה ובמידת הכנסת האורחים שבה. אף ה' גילה לה את אהבתו, בהחזירו את הנסים שהתקיימו באוהלה של שרה לאוהלה. שניהם יחד זכו שמהם יצא הגוי הגדול, עליו הבטיח ה' לאברהם "ואעשך לגוי גדול".